

Wojciech Modzelewski, Marcin Chełminiak

Obwód kaliningradzki w polskich zasobach internetowych

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 363-368

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Marcin Chełminiak, Wojciech Modzelewski

Obwód kaliningradzki w polskich zasobach internetowych

Do końca lat osiemdziesiątych XX w. kwestia obwodu kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej nie była przedmiotem zainteresowania opinii publicznej w Polsce i w Europie. Była to wojskowa strefa specjalna, niedostępna dla przybyszów z zewnątrz, a w pewnym zakresie również dla obywateli ZSRR. Przemiany w Europie Środkowo-Wschodniej oraz rozpad ZSRR doprowadziły do oderwania granic obwodu od terytorium macierzystego Federacji Rosyjskiej i powstania enklawy.

Zniesienie w 1991 r. statusu obszaru zamkniętego spowodowało znaczny wzrost zainteresowania obwodem kaliningradzkim ze strony najbliższych sąsiadów, zwłaszcza Polski i Litwy, oraz innych państw basenu Morza Bałtyckiego, głównie Niemiec i krajów skandynawskich. Jego szczególne położenie jako najdalej na zachód wysuniętej części Federacji Rosyjskiej dawało szansę na rozwój współpracy politycznej, gospodarczej i ekologicznej zarówno w wymiarze regionalnym, jak i lokalnym. Sprawiało jednak, że władze rosyjskie nie zrezygnowały z traktowania enklawy jako swego podstawowego wojskowego przyczółka na zachodnich rubieżach.

Geopolityczne uwarunkowania położenia obwodu, partycypacja w nadbałtyckich strukturach regionalnych (Euroregion „Bałtyk”, Rada Państw Morza Bałtyckiego), współpraca transgraniczna z Polską i Litwą oraz perspektywy enklawy w rozszerzonej Unii Europejskiej i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego były i są przedmiotem badań różnorodnych polskich instytucji. Zajmują się nimi specjaliści, naukowcy i politycy z rozmaitych instytucji rządowych, pozarządowych i ośrodków naukowych, a także dziennikarze i publicyści związani z prasą codzienną, tygodnikami społeczno-politycznymi oraz agencjami informacyjnymi.

Zainteresowanie rosyjską enklawą w Polsce znalazło odbicie w coraz bardziej popularnym nowym medium, jakim jest Internet. W polskich serwisach internetowych nie ma witryny w całości poświęconej obwodowi kaliningradzkiemu. Można natomiast znaleźć publikacje, artykuły i dokumenty na witrynach rozmaitych instytucji, organizacji, gazet czy tygodników.

W katalogu stron internetowych zawierających materiały związane z Kaliningradem możemy wyróżnić następujące kategorie:

1. Bazy linków (odsylacze oraz przeglądarki, które dzięki proponowanym słowom—kluczom wskazują wybrane adresy internetowe stron WWW).
2. Witryny instytucji rządowych.
3. Witryny organizacji pozarządowych.
4. Witryny naukowych ośrodków badawczych.
5. Internetowe wydania tygodników społeczno-politycznych.
6. Internetowe wydania gazet codziennych.

7. Witryny agencji informacyjnych.

8. Witryny osób prywatnych.

Z instytucji rządowych szczebla centralnego należy wymienić przede wszystkim stronę Ministerstwa Spraw Zagranicznych (<http://www.msz.gov.pl>). Znajdujące się tam informacje dotyczące obwodu stanowią fragmenty większych całości, np.:

— dokumenty Sekcji Wydawnictw MSZ i Polskiej Fundacji Spraw Międzynarodowych (<http://www.zbiordokumentow.pl>) zawierające m.in. oświadczenia Ministerstwa Spraw Zagranicznych, wystąpienia ministrów spraw zagranicznych RP, komunikaty z sesji ministerialnych Rady Państw Morza Bałtyckiego oraz akty prawne, np. Umowa z 22 lutego 1998 r. o utworzeniu Euroregionu „Bałtyk” (w skład którego wchodzi obwód kaliningradzki), Akt Końcowy Konferencji Państw—Stron Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie z 19 listopada 1999 r. (zawierający oświadczenie Federacji Rosyjskiej, w którym zobowiązuje się „do powściągliwości w korzystaniu z elastycznych postanowień Traktatu w regionie który obejmuje m.in. obwód kaliningradzki”);

— wydawnictwa MSZ, np. „Roczniki Polskiej Polityki Zagranicznej” wydawane od 1991 r., gdzie kilka artykułów nawiązuje do interesującej nas problematyki, np. Z. Najder, *The Polish Eastern Policy Debate, Yearbook of Polish Foreign Policy*, 2001; G. Grójska-Gdula, *Co-operation in Baltic Sea Region*, ibidem, 2001; S. Michałowski, *Baltic co-operation*, 2000.

W bazie internetowej MSZ zawarta jest informacja o ośrodkach naukowych badających stosunki międzynarodowe, które w naturalny sposób, wprost lub pośrednio, podejmować mogą problematykę kaliningradzką. Są to: Instytut Prawa Międzynarodowego Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Stosunków Międzynarodowych UW, Instytut Studiów Politycznych PAN, Instytut Zachodni, Ośrodek Studiów Międzynarodowych, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.

Materiały dotyczące obwodu znaleźć można na witrynie Fundacji „Polska w Europie” (<http://www.pwe.org.pl>). Została ona powołana do życia w 1990 r. przez Jacka Czaputowicza, Stefana Bratkowskiego i Zygmunta Skórzyńskiego. Jej celem było „propagowanie kulturalnej, społecznej i gospodarczej jedności Europy oraz działanie na rzecz przezwyciężenia podziału kontynentu, ze szczególnym uwzględnieniem pełnego uczestnictwa Polski w strukturach europejskich i euroatlantyckich”. Współpracowała m.in. z Fundacją im. Konrada Adenauera, Instytutem Goethego, Instytutem Studiów Politycznych PAN oraz Helsińską Fundacją Praw Człowieka. W internetowych wydaniach zeszytów „Polska w Europie” znajduje się kilka artykułów związanych z obwodem kaliningradzkim. Dotyczą one kwestii wstąpienia Polski i Litwy do UE i NATO oraz konsekwencji, jakie ze sobą niesie ten proces dla enklawy rosyjskiej, a także przemian polityczno-gospodarczych zachodzących w obwodzie (*Dyskusja — Polska i kraje bałtyckie a poszerzanie NATO*, ibidem, 1998, nr 25; J. Cichocki, J. Konieczna, *Polska, Unia i wschodni sąsiedzi*, ibidem, 2000, nr 33; T. Baryła, *Niezamarzający port nad Bałtykiem?*, ibidem, 2000, nr 34).

Kolejną organizacją zajmującą się problematyką kaliningradzką jest Fundacja im. Stefana Batorego (<http://www.batory.org.pl>). Powstała w 1988 r., jako niezależna, nie-dochodowa organizacja pozarządowa. Jej zainteresowanie kwestiami związanymi z rosyjską enklawą wynika z zadań priorytetowych, do których należy m.in. „Inicjowanie i wspieranie działań, które powinny sprzyjać integracji europejskiej, ale również zbliżeniu do naszych sąsiadów z Europy Środkowej i Wschodniej”. Fundacja realizuje m.in. Program Partnerstwo bez Granic (*East—East: Partnership Beyond Borders Program*),

który działa w państwach Europy Środkowej, Wschodniej, Południowej i Azji Centralnej. Podejmuje ona problematykę przyszłości obwodu jako enklawy wewnątrzunijnej, szans i zagrożeń, jakie niesie ze sobą powiększenie UE zarówno dla mieszkańców Kaliningradu, jak i państw z nim sąsiadujących. Znaleźć tu można m.in. raport przygotowany we współpracy z Centrum Studiów Międzynarodowych oraz Wspólnotą Kulturową „Borusia”: *Przewyciężanie obcości. Kaliningrad jako rosyjska enklawa wewnątrz Unii Europejskiej* oraz publikację *Uchylone drzwi: wschodnia granica rozszerzonej Unii Europejskiej*.

Instytucją pozarządową, która dostrzega problematykę kaliningradzką, jest wspomniane wcześniej Centrum Stosunków Międzynarodowych (<http://www.csm.org.pl>). Zajmuje się ono „polską polityką zagraniczną i najważniejszymi dla Polski problemami polityki międzynarodowej. Podstawowym zadaniem Centrum jest doradztwo polityczne, stałe monitorowanie działań rządu w polityce zagranicznej oraz opisywanie aktualnej sytuacji międzynarodowej Polski”. Na stronach internetowych CSM w serii „Raporty i Analizy” znajdziemy publikacje dotyczące sytuacji geopolitycznej obwodu w przededniu wejścia Polski i Litwy do Unii Europejskiej oraz miejsca, jakie enklawa zajmuje w szerszych relacjach Unii z Federacją Rosyjską (A. Maciejewski, T. Paszewski, *Kaliningrad w perspektywie rozszerzenia UE*, ibidem, 2002, nr 2; M. Staffanson, *Stosunki Unii Europejskiej z Rosją w czasie prezydentury Szwecji*, ibidem, 2001, nr 4).

Instytucją badawczo-rozwojową, która (choćby z racji położenia swej siedziby) zajmuje się interesującym nas regionem, jest Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (<http://www.obn.olsztyn.pl>). Ośrodek prowadzi i inspiruje badania historyczne, demograficzne i etnologiczne w zakresie dziejów m.in. Prus Wschodnich oraz obwodu kaliningradzkiego. Na stronie internetowej znaleźć można informacje dotyczące sesji naukowej na temat obwodu, a rezultaty badań publikowane są na łamach kwartalnika „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”. Zamieszczono również elektroniczną wersję książki *Przesiedleńcy opowiadają. Pierwsze lata Obwodu Kaliningradzkiego we wspomnieniach i dokumentach*, będącą rezultatem pracy rosyjskich naukowców pod kierunkiem Jurija W. Kostjaszowa. Ponadto Ośrodek Badań Naukowych wraz z Towarzystwem Naukowym wydaje tzw. Biuletyn Kaliningradzki (*Obwód Kaliningradzki. Przegląd faktów, wydarzeń, opinii*), będący opracowaniem wybranych artykułów, głównie z prasy rosyjskiej i niemieckiej (linki najnowszych numerów z lat 2001—2003).

Kolejną instytucją badającą problem rosyjskiej enklawy, obecną w Internecie, jest Ośrodek Studiów Wschodnich (<http://www.osw.waw.pl>). Powstały w 1990 r. OSW za swój cel przyjął monitorowanie oraz analizę politycznej, ekonomicznej i społecznej sytuacji w państwach m.in. Europy Środkowej i Wschodniej. Głównym źródłem informacji dla jego analityków jest Internet oraz lokalna prasa i telewizja. Współpracują oni z polskimi instytucjami państwowymi oraz z polskimi i zagranicznymi ośrodkami analitycznymi i naukowymi zajmującymi się tematyką wschodnią. Gromadzone informacje przechowywane są w bazach danych, które jak czytamy: „są jednym z największych w Europie Środkowej zbiorów informacji poświęconych wydarzeniom politycznym na obszarze zainteresowań OSW”. Większość swoich publikacji Ośrodek umieszcza na stronie internetowej, gdzie problematykę kaliningradzką znajdujemy w: komentarzach analityków, wybranych analizach z „Tygodnia na Wschodzie” oraz w pełnych wydaniach: „Prac OSW” i „Raportów OSW”. Całość uzupełniają „Wiadomości” i „Aktualności”, będące codziennym zestawieniem informacji opracowanych na podstawie doniesień

mediów wydawanych w formie elektronicznej. Na stronie OSW znajduje się wyszukiwarka oraz archiwum dokumentów, a także link umożliwiający dostęp do ostatnich numerów wspomnianego wcześniej „Biuletynu Kaliningradzkiego” (OBN w Olsztynie).

Interesująca nas problematyka prezentowana jest także w internetowych wydaniach tygodników społeczno-politycznych. Poddano analizie sieciowe wydania: „Polityki”, „Wprost”, „Tygodnika Powszechnego” oraz polskiego wydania „Newsweeka”, bowiem można je uznać za swoiste „opinions leaders”.

W archiwum „Polityki” (<http://polityka.onet.pl>), które obejmuje wydania tygodnika od 1999 r., można znaleźć kilka tekstów dotyczących obaw związanych z potencjałem militarnym zgromadzonym w Kaliningradzie (I. T. Miecik, *Strefa łęków*, ibidem, 2001, nr 5) oraz perspektyw obwodu po włączeniu w struktury unijne Polski i Litwy (K. Kurczab-Redlich, *Z Rosji do Rosji*, ibidem, 2002, nr 26).

Na stronie internetowej polskiego wydania „Newsweeka” (<http://newsweek.redakcja.pl>) pisano m.in. o przyszłości enklawy w kontekście rozszerzenia Unii Europejskiej na Wschód (M. Kacewicz, *Zapory wizowe*, ibidem, 2002, nr 25; C. Chryl, *Straszni sąsiedzi*, ibidem, 2002, nr 33) czy też problematyki wydobycia bursztynu w obwodzie (M. Kęskrawiec, T. Zając, *Złoto dla zuchwałych*, ibidem, 2001, nr 9; M. Dymarczyk, *Bursztynowy alert*, ibidem, 2002, nr 16). Należy bowiem pamiętać, że na terytorium enklawy znajduje się ponad 90% światowych złóż bursztynu.

W numerach tygodnika „Wprost” (<http://www.wprost.pl>), posługując się słowem—kluczem, „Kaliningrad” lub „Obwód Kaliningradzki” można uzyskać dostęp do kilku artykułów on-line, traktujących o tematyce enklawy w różnych ujęciach. Przykładowo kwestie statusu obwodu poruszają teksty J. Urbanowicza, *Przylądek złudnej nadziei* z 4 marca 2001 r. oraz B. Leśniewskiego, *Wolny Królewiec* z 13 marca 2000 r. czy też wywiad z Władimirem Jegorowem gubernatorem obwodu kaliningradzkiego *Wizytówka Rosji* z 13 maja 2001 r. Kwestie tranzytu i ruchu bezwizowego znajdujemy w tekstach J.M. Nowakowskiego, *Korytarz gorszej Europy* z 30 czerwca 2002 r. oraz A. Dzielskiej, *Berlinka* z 16 października 2000 r.

Archiwum „Tygodnika Powszechnego” (<http://www.tygodnik.com.pl>) zawiera egzemplarze dostępne w sieci, począwszy od nr 16 z 2000 r. Jednym z artykułów poruszających kwestię kaliningradzką jest tekst B. Cichockiego, *Test dla Brukseli, test dla Kremla* (nr 38 z 22 września 2002 r.).

Obwód kaliningradzki jest przedmiotem zainteresowania autorów związanych z prasą specjalistyczną. Przykładem mogą być artykuły pojawiające się na łamach „Przeglądu Morskiego” — czasopisma Marynarki Wojennej. Jego internetowa wersja pojawiła się w sieci w 1999 r. (<http://www.mw.mil.pl/przegmorski/body-indeks.html>). Jest to miesięcznik „poświęcony strategii sił morskich, taktyce oraz ocenie sił”. Publikacje dotyczą m.in. historii marynarki, operacji morskich, wykorzystania sprzętu na morzu oraz problemów socjologicznych związanych ze służbą na morzu. Większość autorów stanowią oficerowie Marynarki Wojennej. Ze względu na charakter pisma artykuły dotyczące rosyjskiej enklawy skupiają się przede wszystkim na Flocie Bałtyckiej stacjonującej w obwodzie. Autorzy publikacji analizują zmiany, jakie się dokonały w strukturze Floty, jej zdolności operacyjne i znaczenie strategiczne (np. M. Nałęcz, *Strategiczne dowódczo-sztabowe ćwiczenie „Zachód-99”*, ibidem, 2000, nr 12; G. Poschel, *Rosyjska „forpoczta” na Morzu Bałtyckim*, ibidem, 1999, nr 12; M. Schiele, *Sily Floty Bałtyckiej w obwodzie kaliningradzkim*, ibidem, 2002, nr 1).

Problematyka związana z obwodem kaliningradzkim często gości na platformie internetowej Polskiej Agencji Prasowej (<http://www.pap.pl>). Ze względu na specyfikę tego źródła, znaleźć tam można informacje aktualne, ale fragmentaryczne. Zamieszczane są one m.in. w dzienniku on-line (<http://dziennik.pap.com.pl>) oraz serwisie PAP o Unii Europejskiej (<http://euro.pap.com.pl>), gdzie dzięki przeglądarkom można uzyskać dostęp do bardzo wielu wiadomości serwisowych i komentarzy na interesujący nas temat (ponad trzysta potencjalnych źródeł informacji). Ponadto znajdujące się tam odsyłacze umożliwiają m.in. wejście na stronę Euroregionu „Bałtyk”, którego obwód jest członkiem. Należy nadmienić, iż istnieje strona internetowa Stowarzyszenia Gmin RP „Euroregion Bałtyk” (<http://www.eurobalt.org.pl>).

Internetowe wydania dzienników ogólnopolskich zawierają sporo informacji na temat rosyjskiej enklawy nad Bałtykiem. Np. w „Gazecie Wyborczej” (<http://www1.gazeta.pl/wyborcza/>) w ciągu ostatnich trzynastu lat w wydaniu głównym oraz w dodatkach lokalnych (przede wszystkim „Gazecie Morskiej”, „Gazecie w Elblągu” i „Gazecie w Olsztynie”) ukazało się kilkaset tekstów związanych z Rosją, a z tego ponad sto pięćdziesiąt bezpośrednio dotyczących obwodu. Tematykę artykułów z lat 1989—2002 można podzielić na:

— kwestie dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej enklawy (np. P. Smoleński, *Biznes po kaliningradzku*, ibidem, 14 września 1992; N. Borowska, W. Radziwinowicz, *Ku wolnej strefie*, ibidem, 9 stycznia 1996; M. Wojciechowski, *Kurort dla oszczędnych*, ibidem, 3 sierpnia 2000);

— współpracę obwodu z innymi państwami (J. Pawlicki, P. Puch, *Polscy biznesmeni zaskoczeni dekretem Jelcyna*, 8 marca 1995; W. Radziwinowicz, *Autozona*, ibidem, 7 sierpnia 1996; J. Pawlicki, *Twarda Litwa*, ibidem, 29 marca 2000);

— problematykę wojskową, w tym głównie nadmiernego stacjonowania wojsk w enklawie, co stanowi potencjalne zagrożenie dla sąsiadów (B. Węglarczyk, *Arsenal za miedzą*, ibidem, 21 marca 1994; BW, *Kaliningrad — bastion przemysłowy i obronny*, ibidem, 30 października 1995; W. Radziwinowicz, *Stare, nowe rakiety*, ibidem, 12 czerwca 1998);

— kwestie związane z Unią Europejską i jej poszerzeniem na Wschód (*Europejski Kaliningrad*, ibidem, 11 lutego 1994; W. Radziwinowicz, *Łagier z widokiem na Hongkong*, ibidem, 15 lutego 2001; idem, *Rosja w środku Unii*, ibidem, 18 maja 2001; idem, *Tylko bez korytarzy*, ibidem, 7 czerwca 2002).

Podobny podział można wyróżnić, analizując artykuły zawarte w wydaniach „Rzeczpospolitej” (<http://www.rzeczpospolita.pl>). Elektroniczna wersja archiwum Rzeczpospolitej „Rzepicha” (<http://www.rp.pl/szukaj/archiwum.pl>) zawiera artykuły ukazujące się w dzienniku od maja 1993 r. Za pomocą wyszukiwarki umieszczonej na stronie można dotrzeć do kilkuset artykułów dotyczących obwodu. Przykładowo w 2002 r. w ponad sześćdziesięciu artykułach pojawia się słowo „Kaliningrad” i jego synonimy.

W „Naszym Dzienniku” (<http://www.naszdziennik.pl>) zasoby archiwalne są skromne i sięgają tylko kilku ostatnich miesięcy. Dlatego też artykuły dotyczące enklawy, które można tam znaleźć, skupiają się na bieżących problemach, związanych przede wszystkim z perspektywą wprowadzania wiz dla obywateli rosyjskich (*Rosja deklaruje wzmocnienie granic, by nie wprowadzać wiz dla Kaliningradu*, ibidem, 17 października 2002; *Rosyjskie tempo*, ibidem, 24 października 2002; *Bez wizy do enklawy*, ibidem, 8 listopada 2002).

Ponadto problematyka obwodu kaliningradzkiego jest cyklicznie obecna na łamach ogólnopolskich portali internetowych, np.: Wirtualnej Polski (<http://www.wp.pl>), Onet-u

(<http://www.onet.pl>), Interii (<http://www.interia.pl>) lub portali lokalnych np. (<http://www.wm.pl>), głównie w postaci informacji serwisowych czy komentarzy do aktualnych wydarzeń związanych z enklawą. Prowadzą one również tzw. Internetowe Archiwa Prasowe zawierające publikacje z wybranych dzienników regionalnych z zamieszczoną na stronie wyszukiwarką, np. (<http://www.naszemiasto.pl/archiwum>).

Witryny osób prywatnych oraz inne, nie wymienione wyżej, traktujące o stosunkach międzynarodowych mogą nawiązywać częściowo do interesującej nas problematyki (np. <http://www.stosunki.pl>). Rola witryn prywatnych ma raczej ograniczone znaczenie, bowiem są one trudno weryfikowalne i z natury swej subiektywne.

Większość informacji uzyskanych z Internetu na temat obwodu kaliningradzkiego podzielić można na trzy zasadnicze grupy:

- artykuły problemowe, tzn. obszernie analizy, reportaże, komentarze i wywiady dotyczące rozlicznych kwestii związanych z rosyjską enklawą,
- doniesienia agencyjne i prasowe,
- uwagi i spostrzeżenia dotyczące enklawy zamieszczone w opracowaniach dotyczących innych zagadnień, np. problemów związanych z bezpieczeństwem europejskim lub sprawami wewnątrzrosyjskimi.

Wyróżnić można kilka dominujących nurtów zainteresowań tym zagadnieniem:

- przeszłość Królewca i północnych Prus Wschodnich oraz związki tego obszaru z Polską,
- kwestie związane z teraźniejszością i przyszłością obwodu kaliningradzkiego, obejmujące jego status polityczny (co w latach dziewięćdziesiątych XX w. urosło do rangi problemu międzynarodowego),
- międzynarodowe uwarunkowania enklawy akcentujące bezpieczeństwo regionalne lub komunikację (transyt) w obliczu rozszerzania struktur europejskich i euroatlantyckich,
- stosunki gospodarcze, a zwłaszcza wymiana z Polską, w tym funkcjonowanie wolnej strefy ekonomicznej oraz współpraca przygraniczna.

Problematyka obwodu poruszana jest w rozlicznych doniesieniach agencyjnych i prasowych. Ich liczba i częstotliwość ukazywania się uzależniona jest od intensyfikacji określonych wydarzeń politycznych z nim związanych. Zagadnienia te pojawiają się na tle innych, często szerszych rozważań (np. stosunków rosyjsko-amerykańskich, rosyjsko-niemieckich czy też rosyjsko-polskich). Dokonując analizy ilościowej, należy zwrócić uwagę, iż największe natężenie opracowań w sieci przypada na ostatnie trzy lata. Związane jest to z toczącą się debatą polityczną na temat przyszłości regionu jako rosyjskiej enklawy wewnątrz Unii Europejskiej i NATO. Bezpośrednie sąsiedztwo tego obszaru z Polską oraz jego doniosłość dla jej bezpieczeństwa powodują, że informacje na ten temat przyjmowane są z dużym zainteresowaniem przez polską opinię publiczną. Problematyka ta na trwałe „zadomowiła się” na łamach polskich stron i witryn on-line.

Dynamiczny rozwój środków masowej komunikacji i duża prędkość przesyłu danych powodują, iż Internet staje się obecnie cennym źródłem informacji. Łatwość dostępu do dużej liczby witryn oraz zamieszczane tam często wyszukiwarki pozwalają na gromadzenie ciekawego materiału badawczego w stosunkowo krótkim czasie. Internet stanowi uzupełnienie materiałów z innych źródeł, przyczyniając się do obiektywnego badania i opisywania danego problemu. Wydaje się, iż będzie on odgrywał coraz większą rolę w przyszłości dla coraz szerszej liczby użytkowników.